

став масою, була потрібна поява каналу трансляції інформації культурно і суспільно важливих, а так само смислового пояснення, пристосування такої інформації, до мови звичайного розуміння, і для інтересів виробника, як засіб здійснення контролю і будь-яким маніпулюванням свідомості споживача. Як наслідок на цю соціальну культурну необхідність з'явилася масова культура.

Головною відмінністю від класичної культури є те, що для розуміння продуктів масової культури не потрібні ні фізичні та розумові витрати, ні особливі знання. Так складається погляд культурологів на нинішнє суспільство, де відбувається перехід передачі інформації та культурних цінностей від текстових до екранних і цифрових форм, таке середньовічне або нова темнота і нещасття XXI століття.

Набагато рідше звучить думка про таке фундаментальне призначення масової культури, як відновне, основа якого лежить в усвідомленні того, що для відновлення нервово-психічних втрат організму людини буквально необхідні куди сильніші відновні дії, ніж при компенсації енергетичних втрат в результаті фізичної праці. Для адаптації, в умовах сучасного стресогенного середовища, необхідний пошук дієвих механізмів. Дуже вдалою інновацією, в цьому сенсі, стала масова культура.

Зрозуміло, що таке прославляння масової культури синтетичне. І її винятковість підтверджує лише те, що передова ідея в кожній області людського існування завжди нестандартна і творча, навіть якщо, як в цьому випадку, запланована на здійснення в суспільстві масового вжитку. І з точки зору розвитку сучасної культури, питання про долю останнього досить важливе.

З явною комерційною метою, постмодерністська культура оголосила століття здійснення бажань. Згідно Делезу і Гваттарі, круг несвідомого (сфера Бажання) – це сфера свободи і творчості, і немає необхідності її контролювати. Засновник психоаналіза Фрейд, власне, і закликав до цієї ідеї, в той же час доводячи, що культура, як система цінностей, залишає на психіці людини сліди ран.

Ференцик О.М.

магістрант,

Мукачівський державний університет

ОСОБЛИВОСТІ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА ЕПОХИ БАРОКО

Епоха бароко – одна з найбільш загадкових в історії світової культури. Цікава вона своїм драматизмом, інтенсивністю, динамікою, контрастністю і, в той же час, гармонією, цілісністю, єдністю. Дослідження її культури є актуальним не лише у ракурсі історії. Звернення до барокових традицій художнього мислення безпосередньо стосується сучасних проблем формування національної самосвідомості та ідентичності, впливає на становлення категоріальних універсалій новітньої естетики, культурології та мистецтвознавства.

Вагомий внесок у дослідження специфіки даної епохи мають фундаментальні наукові праці Л. Баткіна, М. Бахтіна, Н. Даньшина, М. Козьякова, О. Лосева, В. Мартинова, Е. Ротенберга, В. Шестакова; з історії та теорії старовинної музики А. Бейшлаг, Н. Герасимової-Персидської, Р. Грубера, Т. Дубравської, Ю. Євдокимової, Т. Ліванової та ін.

Однак, попри значущість кола розглянутих питань проблема дослідження свідоглядних ретроспектив епохи бароко, її особливостей, вивчення глибинних ознак музичного мистецтва наразі потребує подальшого наукового висвітлення. Тому метою нашої публікації є висвітлити типові ознаки музичного мистецтва епохи бароко.

За словами А. Морозова, «бароко, як і інші визначні стилі, не має в своєму розпорядженні постійного набору ознак та характерних рис, котрі були б притаманні йому протягом його історичного існування, в усіх національних культурах та соціальних шарах» [3, с. 122]. До того ж, стиль бароко яскраво виявився в різних видах мистецтва: архітектурі, живопису, в літературі і музиці. Втім, мистецтвознавці простежують спільні риси барокового стилю. Так, Л. Корній виділяє серед ознак бароко: тяжіння до безконечності; динамізм, контрастність; підвищену емоційність.

Підвищена емоційність була слідством прагнення митців заворушити, захопити, вразити людину. Провідні категорії естетики бароко знайшли своє відтворення і в музичному мистецтві:

Тяжіння до безконечності відповідає категорії простору. Освоєння музикою простору пов'язане з використанням багатохорності, що спиралася на ефекти просторової гри. Зміна ансамблів, хорів, груп, соло і *tutti* створювала враження просторового розширення і стискування.

Динамізм – це втілення категорії руху. В музиці бароко він проявився в розвитку концертуючого стилю, сонати, сюїти, з притаманною для останньої, танцювальністю. Один із провідних жанрів бароко – фуга, у перекладі означає «біг».

Досягнення епохи бароко-створення теорії афектів. Згідно з цією теорією, були розроблені канони передачі людських емоцій. Афекти радості, любові, смутку, та інші, передавалися певними засобами – так званими музично-риторичними фігурами. Як носії певних настроїв трактувались і музичні лади: фрігійський – скорботи, лідійський – тріумфу, міксолідійський – радості, дорійський – плачу.

У музиці епохи бароко встановлюється мажоро-мінорна система, формується гомофонна фактура. Нової якості набуває і поліфонія. На зміну поліфонії строгого стилю приходять поліфонія вільного стилю. У музичних творах часто використовується контраст акордової та поліфонічної фактури. З'являється поняття «композитор» [1, с. 276].

Розмаїттям жанрів, форм вражає і інструментальна музика епохи бароко. Формуються і розвиваються вищезгадані фуга, соната, сюїта, концерт. Провідне місце в бароковій музиці посідають музично-театральні жанри, насамперед опера. Це було пов'язано з прагненням до драматичної виразності та синтезу мистецтв. Серед авторів барокових опер такі майстри, як Алессандро Скарлатті

(1660-1725), Георг Фрідріх Гендель, Клаудіо Монтеверді та інші. Перші опери писалися переважно на героїко-міфологічні чи легендарно-історичні сюжети з чітким розподілом сценічної дії і музики. Італійська опера продемонструвала – від переважання зовнішньої декоративності до глибокого драматизму (М. Честі) та реалістичних тенденцій (пізній К. Монтеверді). Італійська опера культивувалася і в інших країнах Європи, проте вже у XVII столітті виділилися як національні явища німецька опера (Р. Кайзер) та французька лірична опера (Жан Батіст Люлі) [1, с. 276].

Серед інших монументальних жанрів – жанр ораторії, що досяг піку свого розвитку в роботах Й.С. Баха та Генделя. Опері та ораторії часто використовували схожі музичні форми, як наприклад, арія *da capo*. У сфері культової музики значне місце зберігали такі жанри як меси і пасіони, менш популярними стали мотети, проте досить популярні стали протестантські кантати, серед їх авторів і Й.С. Бах.

Одночасно з'являється тенденція до відділення музики від слова. Виникають масштабні циклічні форми – концерти, сюїти, сонати. Твори для клавішних досить часто писалися композиторами для власної розваги або в якості навчального матеріалу. Такими роботами є зрілі твори Й.С. Баха, загальноновизнані інтелектуальними шедеврами ери бароко: «Добре темперований клавір», «Гольдберг-Варіації» і «Мистецтво фуґи».

Барокові інструменти: гарді-гарді, віола, лютня, барокова скрипка та барокова гітара

Основним музичним інструментом бароко став орган у духовній та камерній світській музиці. Також широкого поширення набули клавесин, щипкові і смичкові струнні – віоли, барокова гітара, барокова скрипка, віолончель, контрабас, а також дерев'яні духові інструменти: флейти, кларнет, гобой, фагот [2, с. 317].

Одним з найважливіших досягнень епохи бароко стало формування функціональної гармонії, яка спочатку була повністю підпорядкована поліфонії, але поступово не тільки здобула самостійне значення, але й на певний час навіть витіснила поліфонію.

Інша відмінність між музичною гармонією бароко і Ренесансу полягала в тому, що в ранньому періоді зміщення тоніки відбувалося частіше по терціях, у той час як у бароковому періоді домінувала модуляція по квартах або квінтах (позначилася поява поняття функціональної тональності). До того ж, барокова музика використовувала більш протяжні мелодійні лінії і суворіший ритм. Основна тема розширювалася або сама, або з допомогою акомпанементу basso continuo. Потім вона виникала в іншому голосі. Пізніше, головна тема стала виражатися і через *basso continuo*, не тільки за допомогою основних голосів. Розвивалася ієрархія мелодії та акомпанементу.

Підсумовуюючи вище вказане, слід здійснити змістовні узагальнення, які полягають в наступному:

– Були розглянуто світоглядні властивості та ознаки бароко, виявлено типові барокові риси та їх втілення в музичному мистецтві.

– Були виділені притаманні бароко нове почуття простору, динамізм, схильність до пишності, помпезності. Як результат, нова естетика бароко захопила усі західноєвропейські країни, усі види мистецтва – архітектуру, літературу, живопис та музику. Тому бароко називають першим загально-стильовим напрямком в історії культури.

– У музиці епохи бароко встановлюється мажоро – мінорна система, формується гомофонна фактура. Нової якості набуває і поліфонія. На зміну поліфонії строгого стилю приходить поліфонія вільного стилю. У музичних творах часто використовується контраст акордової та поліфонічної фактури.

– З'являється поняття «композитор». Бароко – це період активного розвитку світської та духовної музики. Одним із провідних жанрів світської галузі стає опера.

– Провідне місце в бароковій музиці посідають музично театральні жанри, насамперед опера. Це було пов'язано з прагненням до драматичної виразності та синтезу мистецтв. Серед авторів барокових опер такі майстри, як Алессандро Скарлатті, Георг Фрідріх Гендель, Клаудіо Монтеверді та інші. Перші опери писалися переважно на героїко-міфологічні чи легендарно-історичні сюжети з чітким розподілом сценічної дії і музики.

Список використаних джерел:

1. Ливанова Т. Н. Проблемы стиля в музыке XVII в. // Ренессанс. Барокко. Классицизм. Проблема стилей в западноевропейском искусстве XV–XVII веков. – М., 1966. – С. 276.
2. Лобанова М. Западноевропейское музыкальное барокко: проблемы эстетики и поэтики. – М.: Музыка, 1994. – 317 с.
3. Морозов А. А. Проблемы европейского барокко // Вопросы литературы. – 1968. – № 12. – С. 120-126.

Янкевич С.О.

аспірант,

Науковий керівник: Чечик В.В.

кандидат мистецтвознавства, доцент,

Харківська державна академія дизайну і мистецтв

РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ УКРАЇНСЬКОЇ КНИЖКОВОЇ ГРАФІКИ ЗА ТВОРАМИ В. ШЕКСПІРА У ХХ СТ.

Образотворче бачення шекспірівських драм започатковане митцем ХІХ століття Т. Шевченком. Захоплення художника шекспірівськими образами призвело до появи ілюстрації за «Королем Ліром» (1843), у якій прослідковуються риси творчого почерку Т. Шевченка: тяжіння до детального штрихування, зображення атмосферного природного пейзажу та характерних образів. Обрані сюжетика та композиція ілюстрації (Король Лір і блазень під час шторму) експлуатується митцями минулого та теперішнього (В. Дайс, Л. Буланже, А. Гончаров, Б. Склярчук, М. Сурдукан). Гравюра Т. Шевченка